

FODOR ANDRÁS

Csorba Győzőről, utolsó verseit olvasva

Amikor – még a hatvanas években – vallatóra fogtam, a közvélemény és az irodalompolitika ítélőszéke előtt mit felelne a körötte folyton ott kísértő pesszimizmus vádjára, így felelt: „Az én komor hangomban a halál elleni örök bele nem nyugvaság dominál, mert a halált, bár az élet része, nem tudom elfogadni. A kísérteteket leleplezni csak megfogalmazással lehet. Szembe kell nézni a dolgokkal! Aki viszont elhódít a sötétségből bármely kis részletet, érintkeznie kell vele. Beszélnie kell vele, ez nem pesszimizmus” – E magyarázat röntgenfényében – fűztem hozzá a magam véleményét – tisztán dereng fel a költő különös, fekete Ars poeticája: „Kimondani kimondani – – Ismerni kell a rejtezőket / A köddel együtt eltűnnek a rémek... A pokol korhoz kötött Újra újra alá kell szállni ellene Fekete szavak szárnyán kél a nap”.

Egy korabeli pretoriánus kritika – több mint húsz évvel ezelőtt – gúnyolódott szinte Csorbát védelmező megállapításaimon, hogy a pokolra vezető úton lám, tovább és tovább tud jutni, hogy „Alig van költőnk, aki ily szenvedélyesen ragaszkodna még tovább élő halottaihoz is”.

Most látjuk igazán, öntudata végső lobbanásáig mennyire megmaradt a sötétséggel viaskodás világos szavú, elszánt hírnökének, a végső romlás töredelmeit is pontosan megvalló tanúnak. Jelenti sorra, amit korábban elképzelni se tudott a „forró élet s a fagyos halál” közti mezsgyéről. „Zörögnek az üres napok / zörgésük jéghideg” „Lám érkekelhetően / elvált egymástól a lélek s a test / és mindkettő saját útjára tért.”

*Akkor tehát megfosztva végképp
szobámtól szememtől virágaimtól
fiókjaimtól írótolldaimtól
kedvem szerint választott rám parancsolt
mozgásaimtól
s kint a kertben fáimtól bokraimtól
vagy messzebb a Széchenyi tértől
a szelíden hajló Mecsektől
satöbbitől satöbbitől
s ami mindenek közt a legkegyetlenebb
megfosztva önmagamtól is –
(Úr utánam)*

A végzettől való megrettenésnek, az életből való kitoloncolódásnak talán mégsem ezek a drámai látéletei a legdöbbenetesebbek hanem ahogy a biztonságát elvesztett fizikum belső disszonanciáit, abszurd átrendeződését – a kórház, az örökös ágyhoz kötöttség foglyaként – a maga könyörtelen tárgyilagosságával észlelni kénytelen:

*Ó amikor a test hatalmas
kórusában a nyelv
válík főképpen dadogóvá:
a legkisebb lábujj az is még
Zsoltáros Dávidáá növekszik.*

(Extázis)

S miközben a már-már kilakoltatott szellem eljut a vereség végső, rideg leltározásáig, mindenkéülöttinek ismerve el „a test hatalmas bölcsességét”, a combét, bélét, a tüdőjét – „Csak pislog mint gyámoltalan mécs / ezek mellett az elme fénye”; a költő viszonyító, távlatból látó, asszociáló hatalma ott él mégis a halálba lódult napok tudat-hasadáson jelenségeinek egymásra villantásában:

Két száj beszél a saját nyelvén mindenik

.....
*Ó hajszálra azonos hajnalok
 nappalok estek éjszakák
 ételek italok
 gépek tükörszövegei
 sokféleképp meglett sokféle kép
 hajszálra azonos
 de nemhogy műfordító bűvködés
 még hű tolmács se jön segíteni
 párhuzamosan s kozmikus
 sebességgel rohannak távolodnak
 egymástól el-el-elfelé*

(Kettő)

Ki tudná megmondani, mi a bámulatosabb ezekben a sorokban: a pszichológiai viviszekció bátorsága, vagy a költői ráció hátborzongatón tetten érő, érzékeltető ereje? Csoda-e, ha az ide eljutó szembesülés már előzőleg is rátalál az önsajnálát nélküli búcsú illúziótlan hangjára? „Többé-már-ki-nem-mondható szavak falkája rág”; „Itt minden megy tovább. . . talán húsz-harminc embernek fogok hiányzani”. „Kezdeni? Mit? Még több nőt, férfit kötni magamhoz? / Hogy még több szálat kelljen eloldani majd?” Mert amivel a távozni készülőnek leginkább meg kell küzdenie, az éppen a tartóztató rokonai, baráti, pályatársi szeretet. Újra csak azt mondhatom, kevés költő ragaszkodott ilyen személyes odaadással halottaihoz. Posztumusz kötetében egész ciklusnyi vers (*Vissza halott anyámhoz*) szól róluk. A megfogyatkozott osztálytársak 55. érettségi találkozó-jára írt köszöntő így záródik:

*Ne érzelegj! Ne is dacolj!
 Kövesd inkább Babits szavát
 Kérdezz mint ő s ne válaszolj
 A fű a fű. . . Ügysincs tovább*

Ám a küzdő, az elődökhöz és a méltó társakhoz bízón csatlakozó, a szép formát, a nyelv játékos elevenségét fordulatosan gazdagító költő hangja a *Csikorgó* című verses testamentum gyötrelmein is áttündököl. Az *Alkalmi vers* záró sorai: „Levél, ház, koradélután, / szél, felhő, szó, én elveszünk, / és nem leszünk, és nem leszünk.” – csak az előző szakasz fogadalmával együtt érvényesek:

*Még mennyit meg kell mentenem,
 mennyit szavakba öntenem,
 megőriznem: ha nem leszek,
 majd ők viszont őrizzenek.*